

18. Малихіна П. С. Транспарентність судових рішень як елемент належної реалізації прав та законних інтересів особи у кримінальному судочинстві / П. С. Малихіна // Право обвинуваченого на кваліфікований захист та його забезпечення : матеріали міжнар. наук.-практ. семінару, м. Харків, 1–2 груд. 2005 р. — Х. ; К. : ЦНТ «Гопак», 2006.

Анотація

Гловук І. В. Концептуальні питання тлумачення поняття «правосуддя у кримінальних справах». — Стаття.

Стаття присвячена питанням тлумачення поняття правосуддя у кримінальних справах. Відзначено підходи до визначення правової природи правосуддя у кримінальних справах. Серед ознак правосуддя вказано на суд як суб'єкт здійснення, вирішення справи по суті, застосування норм матеріального права, особливу процесуальну форму.

Ключові слова: правосуддя у кримінальних справах, здійснення судової влади, судова діяльність.

Summary

Glovuk I. V. Conceptual Issues of Interpretation of the Term «Justice in Criminal Cases». — Article.

The article deals with the problem of interpretation of the term justice in criminal cases. Herein it is pointed out approaches to the determination of legal nature of justice. Court as subject of exercise, examination of a case on its merits, application of material law, special procedural form are indicated as attributes of justice.

Keywords: justice in criminal cases, exercise of judicial power, judicial activity.

УДК 342.1:340.111:801.73

О. О. Джураєва

ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

Нині, коли категорія «сучасна держава» набула дуже широкого застосування, постає дещо парадоксальне питання щодо розуміння її справжнього сенсу та значення.

З огляду на сучасну методологію, герменевтика підставою будь-якого, у тому числі політико-правового, пізнання вважає деяке «попереднє розуміння», що задане традицією, етноментальними встановленнями та архетипами національної правової культури, до якої і належить суб'єкт, що пізнає.

В. В. Василькова зазначає, що безпередумовне мислення в цьому плані є лише фікція раціоналізму, що не враховує завершеності людського досвіду, його історичності [1, 198].

Герменевтичний аналіз в цілому, що базується на аналогії соціальної взаємодії з текстом, «зчитує» будь-яку активність суб'єкта (правову, політичну, економічну та іншу) як свого роду проекцію «колективного змісту» (корелюючого з колективними ідеалами, цінностями, стереотипами і т.ін.), що становить досить стійку структуру соціального простору, в якому подібні дії виявилися можливими. «Герменевтичне коло» — найважливіший аспект процесу розуміння — передбачає неминуче звернення до духовного світу епохи для її адек-

ватного розуміння (політико-правових, соціально-економічних та інших) фрагментів, «об'єктивації життя», у свою чергу, крізь розуміння останніх тільки й можливо зрозуміти зміст та характер історичного моменту, періоду, що розглядається [2, 6].

За справедливим твердженням Г.-Г. Гадамера, розуміння — це не метод, а радше саме те, що об'єднує тих, хто розуміє один одного [3, 29]. Герменевтика заохочує слухати один одного, спрямовуючись на порозуміння між людьми. Гадамер застерігає проти небезпеки звуження розуміння герменевтики лише як певної теорії, оскільки це обмежує наші можливості та призводить до своєрідного методологічного заціпеніння, обкрадає нас через неприйняття досвіду інших людей, інших вражень, інших текстів та їхніх прагнень до обґрунтованості [4, 17].

Різноманіття існуючих в умовах нашого часу держав з розходженням моделей державних органів, методів і процедур їх діяльності сприяє пошуку оптимальних форм держави, найбільш ефективних варіантів її функціонування. У цьому напрямку, на думку Ю. М. Оборотова, одержує свою визначеність і все частіше використовується «образ сучасної держави» [5, 12–14], за допомогою якої переборюються і систематизуються вже довгі роки використовувані ідеали демократичної, правової і соціальної держави. З боку розуміння сучасної держави В. Є. Чиркін відмічає: «...у сучасній державі помітне прагнення підкреслити відповідність існуючої держави визначеним критеріям, прийнятим сьогодні світовим співтовариством, у якості яких виступають так звані загальнолюдські цінності [6, 7].

Сьогодні держава прагне заявляти про себе як про цивілізовану форму організації публічної політичної влади, завдяки чому вона не тільки здатна служити загальному благу, але і забезпечувати вільний розвиток індивіда. Тому до держави застосовані визначені вимоги, що виражені в нормативному підході до держави. Образ сучасної держави пов'язаний з досягненням суспільного компромісу, вирішенням соціальних протиріч і конфліктів, ефективною управлінською організацією, що, як і за старих часів, активно впливає на хід суспільного розвитку.

Загалом образ сучасної держави виявляється здатним нести в собі компоненти традиційних форм держави в їхньому поєднанні з новими інтегративними та ієрархізованими зв'язками, у яких відбувається сучасне державне буття [7, 11].

Усі, хто звертається до дослідження соціальних явищ, підкреслюють складність розуміння цієї сфери дійсності. Але сама вона в новітній вітчизняній методології частіше стає звуженою до внутрішнього світу людини, його духовної сфери. Матеріальне виробництво майже перестало братися до уваги. Це привело к зверненню до теорій, які й займаються переважно саме духовною сферою та життя суспільства зводять до неї. Саме тому, що в центрі уваги фігурують індивідуальна особистість, міжособистісне спілкування і т.ін., соціально-історичні явища стали все більше індивідуалізовуватися.

Для розуміння поняття «сучасна держава» потрібно не тільки розуміти до-

слівно сам текст, що її описує, та її об'єктивний сенс, але також індивідуальність вченого, який вкладає свій певний зміст у це поняття.

П. М. Рабінович вважає, що саме знання про сутність сучасних держав озброюють юристів, державних службовців розумінням справжньої соціальної ролі їх професійної діяльності в суспільному житті. Ці знання відчутно впливають на ставлення людини до держави — до її політики, до діяльності її різноманітних органів і посадових осіб. На його думку, ознакам сучасної держави відповідає держава соціально-демократичної орієнтації, тобто організація політичної влади більшості населення у суспільстві з різноманітними формами приватної та суспільної власності на засоби виробництва, яка постійно поліпшує умови для здійснення основоположних прав людини та інших суб'єктів на засадах свободи, справедливості й солідарності.

Крім того, П. М. Рабінович зазначає, що за сучасних умов можна вирізнити два основні різновиди держав такого типу:

– держави, що існують у промислово розвинутих країнах соціально орієнтованого капіталізму;

– держави, що існують у країнах, які переходять від соціалістичного суспільства до громадянського суспільства з соціально орієнтованою економікою та перетворюються з тоталітаризованої організації влади колишньої партійно-управлінської верхівки на організацію влади більшості населення (зокрема, колишні радянські республіки та історично аналогічні їм держави) [8, 67–69].

До сучасного визначення поняття держави В. Є. Чирків вкладає таке: по-перше, державі-організації, як будь-якому об'єднанню, в деякому ступені притаманні елементи добровільності (наприклад, можливо вийти з громадянства, але в деяких країнах із дозволу глави держави або інших державних органів іноземці та особи без громадянства можуть вільно залишити країну, однак не можуть вільно до неї в'їхати, та інше), але все ж таки організація «держава» будується головним чином на підставі обов'язковості; по-друге, усі особи, що знаходяться на державній території, незалежно від того, бажають вони чи ні, повинні підкорюватися владі тієї організації, дотримуватись законів держави; по-третє, за порушення (на рівні злочину) усі особи (не тільки громадяни) можуть бути суворо покарані, таких санкцій не знає жодна інша організація [6, 37].

Як справедливо відзначає Ю. О. Тихомиров, зростаючі інтеграційні процеси породжують як реальну, так і уявну подібність держав. При цих обставинах привабливість формування образу сучасної держави не викликає сумнівів, дозволяючи державі зберігати свою унікальність, незважаючи на втрату багатьох характеристик національної держави, що дійсно багато в чому вже виявилось «будівельним матеріалом» для становлення міжнародних і регіональних союзів нашого часу [9, 51].

Говорячи про Україну як про сучасну демократичну, соціальну, правову державу, не можна не підкреслити тієї важливості, яку має для неї взаємодія з громадянським суспільством. Для формування першого має величезне значення наявність не тільки прямих, але і зворотних зв'язків між нею і громадянським суспільством. Останні виявляються, у першу чергу, у процесі легіти-

мації державної влади. Приймаючи ті або інші рішення, сучасна держава не може не враховувати суспільної думки, не вивчати її джерела, втрачати з ними зв'язок. Ізолюючись від суспільних інституцій, держава втрачає зв'язок із самим суспільством, її рішення перестають відповідати інтересам загального блага. Саме в результаті включення механізму прямих і зворотних зв'язків, зокрема участі громадян у виборах, формуванні органів державної влади і місцевого самоврядування, можливе встановлення з боку громадянського суспільства контролю за абсолютистськими тенденціями держави [10, 359].

Так, Ю. М. Оборотов зазначає, що сучасна держава — це інструмент політичної раціональності, здатний забезпечити рівновагу між державою і суспільством. Тим часом авторитет держави підтримувати досить складно у зв'язку із зростанням очікувань стосовно держави і домагань до нього з боку індивідів. В умовах персоналізації спосіб підпорядкування людини органам державної влади залишається колишнім, оскільки використовується політична соціалізація, що значною мірою нівелює індивідів і викликає протест. На цьому тлі помітніше криза держави як соціального інституту, виражена такими позиціями: 1) держава — нація переживає значні труднощі в умовах глобалізації; 2) позначилася тенденція до формування самодостатніх держав, підпорядкованих собі суспільство; 3) збільшується суперечність між державою і потребами розвитку суспільства і людини [11, 118–119].

Аналізуючи деяку кількість підходів до визначення поняття «сучасна держава», слід мати на увазі, що розуміння — це не звичайний процес, що включає роздум, який переборює часову дистанцію, відновлює те, що вже колись знали, але забули. Воно виникає не одразу. Саме тут має місце круговий рух, між цілим та частинами, що втілюється у понятті «герменевтичне коло», за допомогою якого Ф. Шлейермахер показав складний циклічний характер досягнення розуміння шляхом руху від цілого до частин та від частин до цілого. Частини знаходяться у внутрішній гармонії, яка й притаманна цілому та завдяки чому частини розуміються [12, 65].

Все ж таки в юридичній літературі не має єдиної точки зору серед вчених відносно визначення дефініції «сучасна держава», кожен вкладає у це поняття свій зміст та значення, однак усі погоджуються з тим, що це — держава, яка існує у сучасному світі та повинна відповідати відповідним вимогам світового співтовариства.

Література

1. Василькова В. В. Порядок и хаос в развитии социальных систем / В. В. Василькова. — С.Пб., 1999.
2. Мордовцев А. Ю. Природа государства и типология политико-правовых режимов сквозь призму «мифа XX века» / А. Ю. Мордовцев, С. М. Хоменко // Философия права. — 2005. — № 2 (14).
3. Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика / Г.-Г. Гадамер. — К., 2001.
4. Квіт С. Герменевтика: напрямки досліджень / С. Квіт // Слово і Час. — 2006. — № 4.
5. Оборотов Ю. Н. Современное государство: Основы теории / Ю. Н. Оборотов. — О. : Астропринт, 1998.
6. Чиркин В. Е. Современное государство / В. Е. Чиркин. — М. : Междунар. отношения, 2001.

7. Оборотов Ю. М. Поняття «образ держави» та його різновиди в умовах глобалізації / Ю. М. Оборотов // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. — О. : Юрид. л-ра, 2003. — Вип. 21.
8. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. / П. М. Рабінович. — Вид. 10-те, допов. — Л. : Край, 2008.
9. Тихомиров Ю. А. Государственно-правовая интеграция / Ю. А. Тихомиров // Право и политика. — 2002. — № 6.
10. Барабаш Е. С. К вопросу об определении гражданского общества и его взаимосвязи с современным государством / Е. С. Барабаш // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. — О., 2001. — Вип. 10.
11. Оборотов Ю. П. Теория государства и права (прагматический курс) : экзаменационный справочник / Ю. П. Оборотов. — О. : Юрид. л-ра, 2005.
12. Климова А. В. Традиции герменевтики в свете современного научного познания / А. В. Климова // Граци. — 2007. — № 2.

Анотація

Джурасова О. О. Герменевтичний підхід до визначення поняття сучасної держави. — Стаття.

У статті висвітлюються погляди багатьох вчених на визначення поняття «сучасна держава» з точки зору розвитку та функціонування основних сфер її діяльності. Враховуючи те, що в юридичній літературі думок відносно дефініції «сучасна держава» достатньо, однак до єдиного розуміння все ж таки не дійшли.

Ключові слова: герменевтика, політико-правове пізнання, сучасна держава, «образ сучасної держави», організація політичної влади, розуміння, національна держава, інститути демократії, текст, осмислення.

Summary

Djurayeva O. O. Hermeneutical Approach for Definition of the Notion «Modern State». — Article.

In the article the opinion of some scientists at the definition of the concept «modern state» is considered from the point of view of the development and functioning of the basic spheres of its activity. In the legal literature there are a lot of opinions concerning the given definition, however there is no consensus on its understanding.

Keywords: hermeneutics, political-legal knowledge, the modern state, «the image of the modern state», the organization of the political power, understanding, the text, the national state, institutions of democracy, comprehension.

УДК 34:165.242.2

Т. І. Дудаш

РОЗУМІННЯ ТА ПОЯСНЕННЯ В ЮРИСПРУДЕНЦІ ТА У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ

Розвиток суспільства приводить до потреби теоретичного осмислення наслідків такого розвитку. Одним з проявів останнього є ускладнення законодавства, що призводить до ускладнення його тлумачення та застосування. А це, безперечно, впливає і на параметри правового регулювання суспільних відносин. Відтак, виникає потреба з'ясувати ті механізми, які опосередковують правотлумачення та правозастосування, зокрема через посередництво таких герменевтичних понять, як «розуміння» та «пояснення». Це завдання усклад-

© Т. І. Дудаш, 2009